

„Másfél nap nem sok, de láthatom
Elsüllyedt földön kedves városom
Megállok már a Bazárkert előtt
Víg magyar nóta szólt itt azelőtt
Itt volt Ady, Juhász és a többiek
Vissza nem jöhetnek ők a régiék
Meglátogattam régi kis lakunk
S a Pece partját hol egykor játszottunk
Szállodáid, hol nem alhatom
Végig mentem én a Káptalan soron
Felkerestem volna levéltáradat
Nem engedtek be, s az idő szaladt
A hársfasorban visszaballagok
Lombjai közt a szél búcsút susog
Itt hagylak ismét kedves Váradom
Vinnélek innen, de módját nem tudom”

„Erdély fáj nekem” – Ákos bácsi szerint ezek voltak Ady utolsó szavai. Az *Üdvözet a győzőnek* című verse rávilágít Ady megbolydult lelkivilágára.

Nekem már csak számba kellett venni az Adyhoz kötődő felfedzéseimet, amelyeket hosszú érlelődés után egy nagyobb lélegzetű tanulmányban feldolgozva a szegedi egyetem 1992-ben megjelentetett.* Ha jól emlékszem, 2004-ben az Ady-kiállításon bemutatták az imitált sírján a faragott kopjafát. A szórólapon felhasználták az általam írtakat, s hálából dedikálva megkaptam Hegyi Katalintól az *Ady szerelme: Ada* című kiadványt. Ady máig része napjainknak. 2019 januárjában egyik 56-os bajtársunkat Ady válogatott soraival búcsúztattam a Kerepesi temetőben.

Karacs Zsigmond

A juhait kereső pásztor

Emlékezés Pesovár Ferencre

Pesovár Ferenc etnográfus, tánc- és zenefolklorista 1930. április 23-án született Herenden, ahol édesapja községi főjegyző volt. Középiszkolai tanulmányait a veszprémi piarista gimnáziumban végezte. Helyes László piarista tanár és Molnár István, a magyar tánckutatás és táncművészet egyik úttörője révén ismerkedett meg a néptánccal. Ernő bátyjával együtt 1943 óta a gimnázium népi táncgyűjtésében táncolt. A cserkészlet, különösen annak néprajzi irányultságú ága, a regös cserkészlet is jelentős hatást gyakorolt rá. Már gimnazista korában megpróbálkozott a néptáncgyűjtéssel a bakonyi falvakban. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem muzeológia–néprajz szakán végzett 1955-ben. 1949-ben a

* Földesiek Ady körül. Acta Historiae Litterarum Hungaricum XXVIII. 1992. 39–53.

Honvéd Művészegyüttes hivatásos táncosa volt. 1950-től a Népművészeti, majd Népművelési Intézet Néprajzi Osztályának külső munkatársaként néptáncutakat végzett Somogyban és Szatmárban. 1954-ben a Néprajzi Múzeum gyakornoka, 1955-től a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum segédmuzeológusa, 1956-tól vezetője. A forradalmat követő megtorlás során, 1957 márciusának elején internálták, vizsgálati fogságba került. Tisztázta magát, s talán tanára, Ortutay Gyula közbenjárására szabadult. Ortutay naplója szerint: 1957. márc. 7.: „*Délután Hoffmann Tamás vizsgálzik; jön Pesovár Ernő: letartóztatták az öccsét, akit nagyon szerettem... Ápr. 6-án eljött Pesovár Feri megköszönni a kiszabadulását. Kedves, tehetséges, szerény fiú, de azt hiszem, teli vad, sovány gyűlöletekkel. Mennyi elfojtás van ezekben a gyerekekben!*”



Pesovár Ferenc néprajzi gyűjtés közben Enyingen Bocsor József egykori pusztagazdát kérdezi (Pesovár Ernő felvétele, 1960)

1957. április 12-étől haláláig a székesfehérvári István Király Múzeumban néprajzos muzeológus, osztályvezető.

Diplomamunkáját a Szatmár megyei Tyukod község táncairól és táncéletéről írta. Az 1950-es évek végén elkészítette egy Fejér megyei falu, Alap néptánc-monográfiáját. A Dunántúl néptánc-hagyományát feltáró tudományos kutatásai mellett az egész magyar nyelvterületre és Kelet-Európára kiterjedtek gyűjtései. Kiemelkedő jelentőségűek Erdélyben (Kalotaszeg, Mezőség, Székelyföld) végzett néptánc- és népzenei vizsgálatai, amelyek megalapozták az erdélyi táncdialektus területére vonatkozó ismereteket. Népünk táncé-

letének (tánctanulás, táncalkalmak, táncrendezés) első kutatója, összefoglalója. A *Magyar néprajzi lexikon* öt kötetébe közel száz néptánc címszót írt.

Fejér megyében tárgygyűjtésével gazdagította az István Király Múzeum néprajzi gyűjteményét. Az állandó kiállítások (1962, 1972) néprajzi részén kívül tárlatokat rendezett a késmesterségről (1966), a dunántúli pásztorművészetről (1967), a csákvári fazekasságról (1976). Fejér megye első szabadtéri néprajzi múzeumát, a sukorói Néprajzi Házat 1967-ben hozta létre. Negyedszázadon keresztül gyűjtötte, kutatta Fejér megye népszokásait, népdal- és néptáncincseit. Ő hívta fel a figyelmet a mohaiak ma is élő farsangi alakoskodó népszokására, a *tikverőzésre*.

A Fejér Megyei Népi Együttes (ma Alba Regia Táncegyüttes) néprajzi szaktanácsadójaként is dolgozott. Nevéhez fűződik az együttes és más hazai néptánc-csoportok, zenekarok eredeti néptánc- és népzenei gyűjtésekkel való ellátása, támogatása. Az általa és táncfolklorista kollégái (Andrásfalvy Bertalan, Borbély Jolán, Maác László, Martin György, Pesovár Ernő) által gyűjtött magyarországi és erdélyi néptánc- és népzenei anyag felhasználásával

indulhatott meg az 1970-es évek elején a táncházmozgalom.

Emlékét fenntartja az 1988-ban barátai, munkatársai által létrehozott Pesovár Ferenc Alapítvány, amely a szellemében dolgozó fiatal néptáncosoknak, népzeneészeknek, néprajzkutatóknak a *Pesovár Ferenc-díjat* adományozza. Nevét viseli az Országos Pesovár Ferenc Népdaléneklési Verseny, amit a székesfehérvári Hermann László Zeneművészeti Szakgimnázium, valamint a Fejér Megyei Művelődési Központ rendez minden évben. Pesovár Ferenc nevét vette fel Százhalombattán a művészeti iskola.

Pesovár Ferenc 1983. február 27-én, életének 53. évében halt meg Veszprémben. Magam, aki egy évtizeden keresztül legközvetlenebb munkatársaként dolgoztam az István Király Múzeumban, úgy emlékezhetek a legméltóbban rá, hogy felhívom a figyelmet két nagy könyvében is tetest öltő munkásságának értékeire, felidézem a számára legkedvesebb népdalokat, néptáncokat.

Pesovár Ferenc első könyve 1982-ben jelent meg *Béres vagyok, béres – Fejér megyei népzene* címmel, amelyben több mint két évtizedes gyűjtéséből 182 népdalt adott közre. A 182 dallamot gyermekjátékdalok, szokásdallamok, balladák, béres-, pásztor- és summásdalok, szerelmi dalok, táncdallamok, katonadalok és hangszeres dallamok csoportosításban tette közzé. Az *Éva szívem*, *Éva* szövegkezdetű gyermekjátékdal Pázmándról, Perkátáról, Soponyáról és Alapról került a gyűjteménybe. Dallamára a balra, napiránynak haladó kör közepén táncoló a falujukban ismert lassú párostáncot járták. A dalt Pulai Istvánné 1894-ben született perkátai adatközlő ezzel a szöveggel énekelte:

„Éva szívem, Éva,
Most érik a szilva,
Teritvel az alja,
Felszedjük hajnalra.

Bárcsak ez a hajnal,
Sokáig tartana,
Hogy a szerelemnek,
Vége ne szakadna.

Szerelem, szerelem,
Átkozott gyöttelelem,
Mért nem virágoztál,
Minden fa tetején.

(a dallam második felére)
Hadd szakajtott volna,
Minden szegén legén.”



Pesovár Ferenc kutatás közben, bekormozott arccal a mohai „tikverőzés”-en (Gelencsér Ferenc felvétele, 1976)

A jeles napok szokásdallamai közül a székesfehérvári *bölcsőcskét* közölte, amit Fister Istvánné Gaál Anna (szül. 1903) énekel magnetofonra Székesfehérvár-Felsővárosban, 1978-

ban. Adventben, karácsony előtti héten kezdődött és szentestéig tartott a betlehemesek köszöntése. Esténként házról házra járva vitték a kis Jézus bölcsőjét, karácsonyi énekeket mondtak; köszöntésükért pénzt, süteményt, cukrot kaptak.

Fejér megye korábban a nagybirtokok vidéke volt, ezért igen elterjedtek a béres-, pásztor- és summásdalok. A *Béreslegény jól megrakd a szekeret* kezdetű béresdal Bartók 1906-os baracsi gyűjtése nyomán országosan ismertté vált. Pesovár Ferenc Perkátáról, Enyingről és Alapról közölte újabb változatait. Gyűjteményének címadó béresdalát Ulicza Jánosné 1906-os születésű alapi asszony, *A Népművészet Mestere* énekelte magnetofonszalagra:

„Béres vagyok, béres,
Béresnek szegődtem,
Sej jön az újesztendő,
Jön a szekér értem.

Sajnálom ökrömet,
Vasjáromszögemet,
Sej, cifra ösztökémet,
Barna szeretőmet.

Ökröm a réten,
Gulyám a vetésen,
Taligám a borozdába,
Magam a csárdába.”

Pesovár Ferenc nagy energiával kezdte el a sorozat második kötetének, a Fejér megyei néptáncokról szóló összefoglalásának készítését, amikor 1983 februárjának utolsó vasárnapján elragadta közülünk a halál. Ebben a helyzetben munkatársai, barátai nem tehetek mást, korábbi tanulmányait, cikkeit gyűjtötték össze, jelentették meg *A juhait kereső pásztor – Fejér megyei néptáncok* címmel. A cím magyarázatra szorul. Pesovár Ferenc egyik kedves témájára, egy dramatikus néptánra, táncpantomimra utal. 1982-ben ezt mondta róla egy vele készített interjúban: „*A táncpantomim dallamára tesz utalást Balassi Bálint az egyik Júlia versében: Az oláh lány nótájára, amelyben az elveszett juhait keresi... Erre vonatkozóan az egyetemen egyik professzoromtól hallottam, hogy Kunszentmiklóson egy ilyen táncpantomimot a harmincas években rögzítettek Lajtha Lászlóval és Gönyey Sándorral, és később már érdekelt, hogy hátha másutt is megvan. És hát Fejér megyében is érdeklődtem, mert hát azért legsűrűbben itt járkáltam. Itt rá is találtam több helyen magára a dallamra is, sőt magára a tánra is, a táncpantomimra is, amit a lakodalmakban szoktak előadni Perkátán. Idősebb emberek ismerték... Két részből áll. Egy siratórészből, amikor megjátsszák a lakodalmakban, a férfiak megjátsszák... A cigányok muzsikálnak, és akkor a férfiak közül egy mondja a szöveget. Pantomimikusan siratják, keresik, és amikor úgy vélik, hogy megtalálják, akkor örömeikben tánra perdülnek, és akkor ezt a régi típusú ugrós táncot járók, aminek az elnevezése Perkátán már verbung.*”

Bevezetőnek szánták a kötet összeállító Pesovár Ferenc *Néptáncoktatás Fejér megyében* című cikkét. E bevezető írás után három szöveges és két adattári fejezetre tagolódik a könyv. Az első, *Népelet, népszokások* című fejezetben Székesfehérvár, a Velencei-tó néprajzáról és a mohai farsangi népszokásról, a *tikverőzésről* olvashatunk. Ezek nem kifejezetten néptánc-cikkek, de bennük Pesovár Ferenc Székesfehérvár és a Velencei-tó környékének néptáncait, táncéletét, táncos népszokásait is összefoglalta. A második, *Fejér megye táncagyománya és táncípusai a magyar táncművészetében* című fejezetben a dunántúli táncdialektus jellemzése után a Pesovár Ferenc által olyan sokat kutatott kanásztáncról, ugrósról, seprútáncról és a kötetnek címet adó juhait kereső pásztor táncáról olvashatunk. A harmadik, *A Mezőföld táncélete és táncai* című fejezetbe egy mezőföldi falu, Alap néptánc-mono-

gráfija került. Az egyik adattári fejezetben a vizsgált táncokhoz kapcsolódó 56 táncdallam kottáját, a másikban a táncjelírásokat találjuk. Utóbbi fejezetben különösen figyelemre méltó, hogy egymás mellett láthatjuk a táncdallam kottáját, a táncjelírást és a táncról készült fényképet.

Pesovár Ferenc mindkét könyvéhez a közelmúltban hangkazetta-, videokazetta- és CD-mellékletet jelentetett meg az Alba Regia Táncgyesület. Mindezek az Alba Regia Táncgyűttes és más csoportok próbáin, a néptáncpedagógusok képzésénél, valamint a népzenei oktatásban nyújtanak segítséget. Az együttes új otthonaként Székesfehérváron a Malom utcában 1995-ben felépült a Táncház, ahol nem csak a „nagy együttes” és az utánpótlás csoportok próbálnak, táncolnak, hanem a „kicsik”, sok esetben a korábbi táncosok gyermekei, unokái is tanulják, gyakorolják a táncot a művészeti iskolában. Itt és a Városház tér, újabban a Zichy liget szabadtéri színpadán mutatkoznak be minden év augusztusában a Királyi Napok Nemzetközi Néptánc Fesztivál hazai és külföldi csoportjai táncokkal, népzenejűekkel, dalaikkal, viseletükkel, népművészetükkel, sőt, tájjellegű ételeikkel, italikkal is. Az Alba Regia Táncgyűttes tehát továbbra is Pesovár Ferenc szellemében dolgozik. Szakmai eredményei, legfőképpen az 1994-ben elnyert *Európa-díj a népművészetért* is ezt bizonyítják.

Viczko Tibor *Áttáncolt élet* címmel dokumentumfilmet készített Pesovár Ferenc életéről, munkásságáról. A Magyar Történelmi Film Alapítvány támogatásával megvalósult filmen testvére, Pesovár Ernő, egyetemi évfolyamtársa és kollégája, Andrásfalvy Bertalan, székesfehérvári múzeumi munkatársai közül Fitz Jenő, Petres Éva, Kovács Péter, Koválovsky Márta és jómagam idéztük meg emlékét. A táncházmozgalom elindítói, Sebő Ferenc, Halmos Béla és az Alba Regia Táncgyűttes táncosai, zenészei, Botos József, Kneifel Imre, Kneifel György, valamint Kallós Zoltán kolozsvári folklorgyűjtő és Jancsó Miklós filmrendező emlékeztek Pesovár Ferencre.

Lukács László

Östreicher Emil-emléktábla avatása Győrben

A Győrben született világhírű sportmenedzser emlékezetére 2019. december 2-án 11 órakor emléktábla-avatással készült Villányi Tibor és Biczó Zalán. A két sportszerető győri polgár összefogásával elkészült az emléktábla. Biczó Zalán sporttörténeti érdeklődésű egyetemi könyvtáros, 2016-ban megjelent munkája a Győri ETO 1945 előtti történetét dolgozta fel négyszáz oldalon, és a csaknem húsz évvel ezelőtt megjelent *Győri életrajzi lexikonban* is foglalkozott már a hírneves sportvezető emlékével. Villányi Tibor segítőkészsége és anyagi támogatása tette lehetővé az emlékhely kialakítását.

Östreicher Emil 1914. december 2-án született Győr belvárosában a Teleki utca 5. sz. alatt. Szülei: Östreicher Gusztáv magántisztviselő és Löwinger Terézia. 1924-től a győri főreáliskolában tanult. A mostani Révai Gimnázium elődjének évkönyveiben olvasható, hogy sok sportversenyen szerepelt, eredményes volt műkorcsolyázásban, evezésben is. 1930-ban már egy országos sportlapban, a budapesti *Sport hírlapban* is feltűnik a neve mint egy